

УДК 631.1

Музика П.М., д.е.н., професор¹*, **Курляк М. Д.**, здобувач, викладач^{2*}¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького²Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті наведено результати досліджень рівня продовольчої безпеки та забезпечення економічної доступності нормативного споживання продовольства на душу населення України.

Ключові слова: населення, національна безпека країни, дефіцит продовольчих ресурсів, збереження сільськогосподарських земель, економічна доступність нормативного споживання продовольства на душу населення.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного ринку, створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору та забезпечення потреб населення України у продовольстві, утвердження ролі України як важливого експортера аграрної продукції, захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції, такий підхід викликаний загостренням проблем забезпечення населення продуктами харчування у зв'язку з глобальними природно-кліматичними змінами, обмеженням земельних і водних ресурсів, зростанням світових цін на ресурси і все більшим використанням у світі сільськогосподарської сировини в агропродуктовому підкомплексі, зокрема виробництва альтернативних видів палива тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світові тенденції такі, що стратегічне значення продовольства на сьогодні абсолютно порівнюється з фінансовими ресурсами та з енергетичною безпекою. Актуальність забезпечення продовольчої безпеки визначається не тільки рівнем виробництва продуктів харчування на душу населення і резервами, але і ступенем забезпечення економічної доступності нормативного споживання продовольства на душу населення. Наукові дані В. Гуменного, В. Козир, В. Ткалич, О. Влосюка, С. Васильчак, Я. Гончарука, В. Предборського, А. Сухурокова, В. Мунтіяна, І. Мойсеєнко, П. Пригунова, В. Крутова, В. Франчука, Л. Шемеєва та ін. вказують, що джерелом загрози для національної безпеки виступає, поряд з іншими факторами, і дефіцит продовольчих ресурсів. Експерти-науковці С. Володін, М.Зубець, П. Саблук,

* Науковий керівник – д.е.н., професор Музика П.М.

© Музика П.М., Курляк М.Д., 2013

С. Тивончук, Р. Тринько та ін. вважають, що за життя сучасного покоління продовольча проблема може перерости у глибоку міжнародну кризу.

Мета дослідження полягає у вивченні стану продовольчої безпеки населення України і ступеня забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання.

Виклад основного матеріалу. За результатами досліджень встановлено, що забезпечення продовольчої безпеки країни пов'язано з певними ризиками, які можуть суттєво її послабити. До них відносяться:

- макроекономічні ризики, викликані погіршенням кон'юнктури світових цін на окремі товари українського експорту та підвищенням цін на імпортні продовольчі товари;

- природні і техногенні ризики;

- технологічні ризики;

- агроекологічні ризики;

- соціальні ризики, обумовлені відмінним рівнем життя на селі і в місті;

- торгово-економічні ризики;

- політичні ризики.

Забезпечення національної продовольчої безпеки пов'язано з подоланням впливу негативних факторів, які формують загрозу продовольчої безпеки та ведуть до зменшення кількості, відсутності чи погіршенню харчової та енергетичної цінності основних видів харчових продуктів.

До них відносяться:

- значне перевищення величини порогу насичення внутрішнього ринку імпортною продукцією;

- низький рівень платоспроможного попиту населення на харчові продукти;

- цінові диспропорції на ринку сільськогосподарської та рибної продукції, сировини та продовольства;

- порушення стабільності фінансово-кредитної системи;

- недостатній рівень розвитку інфраструктури внутрішнього ринку;

- моральне і фізичне старіння матеріально-технічної бази агропромислового і рибогосподарського комплексів;

- відставання в інноваційній сфері;

- скорочення національних генетичних ресурсів;

- можливе розширення виробництва біопалива з сільськогосподарської продукції та сировини ;

- дефіцит кваліфікованих кадрів.

Нижче нами розглянуто тезисно такі складові частини продовольчої безпеки України:

- загальні положення продовольчої безпеки;
- оцінка ступеня продовольчої безпеки держави;
- стан продовольчої безпеки України на початку XXI тисячоліття;
- шляхи вирішення продовольчої проблеми.

Забезпечення населення продовольством є однією із найважливіших проблем, яка протягом багатьох років в нашій країні була не вирішеною. Відповідно до теорії управління продовольство відносять до четвертого (економічного) пріоритету узагальнених засобів управління. (Перший – методологічний, другий – хронологічний, історичний, третій – фактологічний, технологічний, четвертий – економічний, п'ятий – соціальний, геноцидний, шостий – військовий) [8].

Виходячи із таких обставин, питання продовольчої безпеки виступають на перший план. Тому розвиток аграрної сфери та її ефективного поступу є спеціалізація і концентрація виробництва з формуванням продовольчих ресурсів для продовольчої безпеки країни та суспільства, яка визначається ступенем забезпечення населення країни екологічно чистими, дієтичними та корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково обґрунтованими нормами демографічно обумовлених потреб населення і доступних цінах, при збереженні та поліпшенні умов проживання. З цього приводу можна вести мову про продовольчу безпеку держави.

Ступінь продовольчої безпеки держави можливо оцінити, характеризуючи такі показники: стан здоров'я населення, як однієї із основних умов, що забезпечує сталий і прогресивний розвиток держави; тривалість життя та демографічна ситуація; наявність національної програми щодо розвитку агропромислового комплексу, рибного та лісового господарства; забезпеченість населення продовольством; стан галузей, що виробляють продовольство; якість продуктів харчування; доступність продуктів харчування всім верствам населення; обсяги та можливості нарощування стратегічних запасів продовольства на випадок виникнення непередбачених та надзвичайних обставин; стан виробничої та науково-технічної бази; можливості щодо збереження та поліпшення середовища проживання [8,1,4].

Якщо провести оцінку стану продовольчої безпеки України в даний час за вищенаведеними критеріями, то її можна оцінити як проблематичну. Населення країни забезпечується продуктами харчування вітчизняного виробництва на 50 % (табл.1). Великі адміністративно-промислові центри на 70-80 % залежні від зовнішнього постачання. Одночасно, вважаємо за доцільне максимально забезпечувати населення нашої країни вітчизняними, а не імпортованими продуктами, тому що продукти, що постачаються із Заходу, є далеко не екологічно чистими, мають консерванти і добавки, заборонені до вживання в країнах-виробниках. Якщо виробництво продуктів харчування та їх збереження недостатньо контролюється споживачами, то

з'являється дуже серйозна небезпека, що визначається цілою низкою обставин [4, 5, 8].

По-перше, в ці продукти можуть бути включені добавки (консерванти, смакові приправи, барвники і т.п.), вживання яких в їжу може непередбаченим чином вплинути на стан здоров'я нинішнього і майбутніх поколінь. Таким чином, продукти харчування перетворюються на зброю геноциду. Це ми і бачимо на практиці. Більшість консервантів, харчових добавок, барвників заборонені до продажу в країнах Заходу та Сходу, але їх дозволяють споживати в Україні.

Таблиця 1

Рівень споживання населенням України основних продуктів харчування (на 1 особу, кг)

№	Вид продуктів	Раціональна норма	1990	1999	2000	2005	2006	2010
1	М'ясо і м'ясопродукти	80	68	33,1	33	39	42	52,0
2	Молоко і молокопродукти	380	373	209,9	199	226	235	206
3	Риба і рибопродукти	20	18	7,2	8	14	15	14,5
4	Яйця (шт.)	290	272	163	166	128	250	290
5	Хліб і хлібопродукти	101	171	121,8	125	124	123	111,7
6	Картопля	124	131	121,9	135	136	133	128
7	Овочі та баштанні	161	103	95,9	102	120	127	144
8	Ягоди, плоди, виноград	90	47	22,1	29	37	33	48
9	Цукор	38	50	32,6	37	38	39	37,9
10	Олія	13	12	8,9	9	14	14	14,6

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державної служби статистики України.

По-друге, самі продукти харчування можуть бути отримані із сировини генно-модифікованої природи, що може спричинити шкоду здоров'ю людини, а не тільки комахам-шкідникам, які не можуть поїдати генно-модифіковані культурні рослини. Тому виробництво останніх вважається «економічно найбільш прибутковим».

По-третє, розумні люди (Пітер де Адамо та ін.) стверджують, що людині корисно споживати ті продукти, що вирощуються на рідній землі. Біологічно це обґрунтовується неминучою багатовіковою пристосованістю населення до геохімічного ландшафту власного краю. Вважаємо за доцільне

провести глибші наукові дослідження та ширшу пропаганду харчування переважно продукцією, виробленою в межах кожної екозони. Але для цього потрібно удосконалити національну нормативну базу до вимог Європейського Співтовариства [10, 13, 8].

Також потрібно пам'ятати, що при повній продовольчій залежності від поставок продовольства із закордону, під загрозою штучного ініціювання голоду зовнішніми силами, ні Парламент, ні Уряд, ні Президент України не можуть проводити самостійну політику.

На нашу думку, продовольча безпека нашої держави може бути забезпечена за виконання наступних умов:

- населення країни забезпечене екологічно чистими, повноцінними та корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково обґрунтованими нормами, та раціонами їх споживання, із врахуванням віку, статі, умов праці, природно-кліматичних умов та національних традицій;

- ціни на ці продукти харчування доступні всім багатодітним сім'ям, пенсіонерам, працівникам незалежно від національної належності та професії;

- створені відновлювані стратегічні запаси продовольства на випадок стихійних лих, війн та інших надзвичайних обставин. Ці запаси дозволять уникнути голоду в країні при введенні нормованого розподілу продуктів харчування не менше п'яти років. Є історичне підтвердження необхідності та реальності цієї умови. Наприклад, запаси зерна на цей період створені в США, Швейцарії та інших країнах. Як відомо, ще в Древньому Єгипті, з поради Біблійського Йосифа був створений запас продовольства, що дозволив уникнути голоду протягом семирічної посухи;

- агропромисловий комплекс, рибне та лісове господарство впевнено розвиваються і мають резерви, що дозволяють нарощувати виробництво продовольства для оновлення страхових запасів і збільшення запасів на випадок надання допомоги іншим країнам, де трапилось стихійне лихо чи війна;

- наука, освіта знаходяться на рівні вищих світових досягнень. Забезпечуються всі напрями виробництва новітніми зразками техніки, технологіями. Підтримуються національні надбаня. Поліпшується генофонд тваринництва, рибництва та рослинництва. Наука дає вірогідні прогнози та рекомендації щодо розвитку всіх сфер життя та діяльності суспільства на перспективу за інтелектуальною схемою управління;

- політика природоохорони та природовідновлення на практиці забезпечує збереження та поліпшення середовища проживання [8, 4].

Вирішення проблеми по забезпеченню продовольчої безпеки із одночасним збереженням і відновленням екології навколишнього середовища є першочерговим завданням.

Для вирішення всіх цих питань необхідно напрацювати методологію національної продовольчої безпеки, ґрунтуючись на розроблених ФАО підходах.

Забезпечення продовольчої безпеки із одночасним збереженням та відновленням екології навколишнього середовища – це першочергове загальнонародне завдання, на вирішення якого необхідно негайно направити основні зусилля держави і всього суспільства.

Реальний шлях виходу нашої країни із кризового стану має базуватись на зміні концепції управління людським суспільством із природопідкорюючої, споживацької – на природоохоронну. Але це потребує зміни світогляду людей. Люди повинні усвідомлювати себе часткою природи і жити із нею в ладу та в гармонії, мислити не тільки про себе, а й про майбутні покоління.

У цьому напрямі повинні бути зроблені такі кроки. Необхідно провести корегування подальшого стратегічного курсу країни до перспективної Концепції національної, суспільної безпеки. Метою розвитку країни повинно стати не забезпечення розвинених країн світу дармовою робочою силою, сировиною та енергетичними ресурсами, а благодіяння народу нашої країни. Найвища суть управління країною – не одержання максимального прибутку, а відтворення добродесних, здорових, добродійних, що повноцінно реалізуються в своєму житті, поколінь народу.

Всі природні ресурси країни слід використовувати дбайливо та раціонально, по єдиному замислу, без нанесення шкоди для біосфери із одночасним безперервним відновленням і покращенням її стану. Це потребує проведення єдиної політики природокористування, охорони і відновлення навколишнього середовища. Єдина політика повинна бути в масштабах району, області, краю, регіону, країни. За таких умов людські, земельні, водні, енергетичні, сировинні та інші ресурси будуть використовуватись оптимально за максимальним рівнем задоволення демографічно обумовлених потреб людей у відповідно з досягнутим рівнем розвитку виробничих сил.

Сучасний стан сільського господарства має свої причини, що сприяли та привели до спаду всіх його галузей. Ці причини потрібно знати, розуміти, звідки вони взялись та в силу наших можливостей їх усунути. І замість причин спаду, в алгоритм розвитку сільського господарства ми повинні ввести нові важелі підйому економіки в цілому по країні, та в галузях сільського господарства зокрема. Тоді і підніметься село, сільське господарство і держава в цілому. Так підказує теорія та здоровий глузд. Але як діяти в житті, в створених умовах, коли всюди і в усьому такий занепад?

Необхідно, передусім, побачити та усвідомити резерви, необхідні для загального підняття економіки. А вони – є! [8]. І способи їх введення в дію перевірені на практиці в минулих тисячоліттях та досвідом сьогодення :

- після численних війн на перший рік відроджують рослинництво, а на другий і третій – тваринництво (на дешевих кормах). Найбільш яскраво це було проявлено після Першої світової війни в Німеччині. В країні було виділено 60 % бюджету країни на відновлення сільського господарства, що дало можливість нагодувати народ та дати йому роботу. В Україні ситуація зараз не легка, а більш трагічна внаслідок фактичної поступової втрати продовольчої незалежності. Це в будь-який час може призвести до небажаних наслідків економічного та політичного характеру. Потрібно зрозуміти, що тільки вітчизняне сільське господарство забезпечить усім нам продовольчу безпеку;

- продукцію сільського господарства переробляють в містах. А міська продукція споживається на селі. Таким чином і здійснюються взаємовідносини між селом та містом. Ці, загальновідомі істини, якимось дивним чином до цього часу не отримали в суспільній свідомості завершального узагальнення, не стали всезагальною об'єднуючою народ ідеєю, без якої неможливо досягти загальної мети;

- потрібно зрозуміти всім, що не оборонна, нафтохімічна, металургійна чи будь-яка інша галузі – за всіма їх важливостями в епізодичних проміжках часу, а тільки сільське господарство є державотворюючою галуззю народного господарства! Ставлення до села, селян і в цілому до сільського господарства завжди було особливим. У класифікації галузей сільське господарство посідає далеко не перше місце. Така недооцінка суспільного значення найважливішої галузі не дозволяє побачити її ресурсні можливості, які здатні швидко і без великих вкладень відновитись та підняти життєвий рівень народу і відродити могутність України. Сутність справи полягає в тому, що відродження ресурсів на Землі тільки в сільському господарстві йде безкоштовно, тобто люди отримують продукцію від свого господарювання на землі практично задарма. І якщо в усіх інших галузях національного вона добувається чи переробляється при постійній участі людини, то в сільському господарстві все росте, примножується і без участі людини. Людина спить, а рослини і тварини ростуть відповідно до природних ритмів. Об'єм та виробництво збільшується, а вартість продукції примножується. Більше того, все це збільшення проходить без первинної сировини, без жодного виду транспорту, паливо-мастильних матеріалів та інших витрат. Ці обставини потрібно зрозуміти та усвідомити кожному. Вони мають пряме відношення до найголовнішого в нашому житті факту. Цей факт, як і все на землі, давно відомий, і, напевно, опублікований. Секрет цього факту полягає в тому, що весь вирощений урожай на Землі на 99,5 % формується із повітря та води. Всього–на–всього, тільки чотири хімічні елементи – водень, кисень, азот та вуглець – разом із сонячним промінням створюють нам продукти харчування і взагалі всю рослинну масу Землі. І все це нам дається безкоштовно! А ще це означає, що тільки сільське господарство є тією

унікальною галуззю, яка дає природну абсолютну додаткову вартість! Виходячи із цього, стає зрозумілим по якій землі ми ходимо, а разом із тим зрозуміла концепція тихого розвалу сільського господарства країни, яке має до 28 % найкращих чорноземів світу;

- людство постійно вело та й веде війни не просто за території, а за цю додаткову вартість, навіть не розуміючи цих слів. І зараз як внутрішні, так і зовнішні “добродії” націлені на розорення нашого села, щоб для початку заволодіти ринком України для збуту своєї сільськогосподарської продукції. Невже до цього часу незрозуміло, що селу надають “значну допомогу” і доморошені “помічники”, які проявляють свою старанність в одержанні додаткової вартості від селян за допомогою виробництва та продажу для них тракторів та механізмів, мінеральних добрив, паливо-мастильних матеріалів тощо. Їх зусиллями в суспільну свідомість впроваджуються думки, що село не зможе прогодувати народ без їх техніки, паливо-мастильних матеріалів та мінеральних добрив. Після прочитаних слів багато хто здивується написаному і задасть питання: “А що? Може бути по іншому? Хіба зможе існувати сільське господарство без тракторів, мінеральних добрив?... Ми ні в якому разі проти механізації. Застосовуючи органічну систему землеробства, технологію No-till, не потрібно проводити оранку. У своїй книзі “Селянин – Світова Душа” Федір Моргун говорить: “А найголовніший винуватець утрати гумусу і деградації ґрунтів – відвальний плуг і глибока оранка. Глибокою оранкою плуг ставить ґрунт дибки, з ніг на голову, підставляє його під талі й дошові води для вимивання, під вітри і спеку для висушування. Вслід за плугом, як тіні, йдуть водна та вітрова ерозії, грабуючи родючий прошарок”. Ось що відбувається із землею! А саме вона та потрібні для оранки трактори та інша техніка, запасні частини до неї, дорогі паливо - мастильні матеріали та багато іншого, разом із шкідливою хімією складають 75-85 % марних витрат. Відмінити їх будь-якою урядовою постановою неможливо. В країні свобода підприємництва. Залишається тільки один вихід із становища – розорення. Це дуже шоковий захід, але надійний прийом для прискореного прозріння. А як ще ламати “остеохондроз в мозку”? Працівники сільського господарства чудово знають причинно-наслідкову залежність: що посієш – те й пожнеш. І якщо ми “пожинаємо” збитки, то напевно в нашому веденні господарської діяльності щось робиться «неправильно». А це потребує аналізу;

- виникає принципове питання: за якою концепцією землеробства буде йти подальший розвиток сільського господарства в Україні? Енерговитратною чи енерго- та ресурсозберігаючою, яка повинна стати національною ідеєю, впровадженою в життя. На наш погляд, потрібно розглянути одну із найперших технологій на землі – природну, агробіологічну. Протягом віків люди приглядались до того, як в природі все росте, повторювали досвід та отримували врожаї такої величини, про які наші вчені і не мріяли [8]...

...Багато років тому назад (XXX – XXVII віки до н.е.) в древній державі Шумер, збирали урожаї пшениці та ячменю по 250 ц/га зернових в звичайні роки і до 300 ц/га в урожайні роки. Так засвідчено в глиняних книгах обліку на ту пору, які знайшли археологи. Вважаємо, що писалось це не для того, щоб дивувати нащадків. В ті часи зерно виконувало також функції грошей. А тому за його недобір чи приховування врожаю відтинали голови. Не маючи тракторів, плугів, комбайнів (зрозуміло, що всього цього в них не було), а також мінеральних добрив та передової науки ... вони мали таку врожайність!

Але Шумери – це сонячний південь: міжріччя Тигру та Євфрату. Поливне землеробство. Тоді вам більш близькі до нашого часу докази: початок XX століття.

На користь органічної концепції землеробства свідчать події на початку сторіччя, коли наш співвітчизник, керуючий маєтками в Бессарабії, творець “Нової системи землеробства” Іван Євгенович Овсінський, із року в рік одержував до 80 центнерів із гектару. Такі врожаї зернових одержували без жодного грама хімічних добрив, без оранки із обертанням пласту. Він вважав засуху найкращим періодом для визрівання хлібів. Врожаї отримували на великих масивах землі, в крупних маєтках. Тягловою силою на той час були коні. Земля оброблялась зробленими в кузнях дряпачами, які стали прообразом лапчастих культиваторів. Землеобробну техніку використовували для передпосівного рихлення ґрунту в боротьбі із бур’янами. В той час середня врожайність по царській Росії (яка була годувальницею Європи) складала 8 центнерів зернових із гектара.

...Німецький вчений Юстус Лібіх (1856 р.) зробив відкриття, яке обґрунтовувало мінеральну а точніше-хімічну природу живлення рослин, теорію родючості ґрунтів. Ця агрохімічна концепція панує у нас понад 150 років. Суть її дуже проста: рослини споживають сольові розчини азоту (N), фосфору (P), калію (K) та ін. Тобто якщо в ґрунті чогось не вистачає, то можна додати і таким чином отримати підвищені врожаї. Підвищення врожаїв в перші роки дійсно було. Це продовжувалось в тому чи іншому регіоні доти, поки ґрунти були ще “живі”...

...Ще раніше, в 1727 році, бельгійцем Яном Гельмонтом було оголошено про свої п’ятирічні експериментальні результати. Зробив він наступне: набрав землі, просушив її на плиті, відважив 80 кг та розмістив у великому горщику. В цю землю посадив гілку верби вагою 2,35 кг. Протягом п’яти років цю гілку він поливав дощовою водою... За цей час верба виросла і стала деревом. Коли її витягли, очистили від землі і зважили – її вага становила 68 кг. Одразу виникло питання: а наскільки зменшилась вага землі?... Результат приголомшив. Виявилось, що вага землі майже не змінилась. На початку експерименту було 80 кг, а стало –79 кг 944 гр. Було визначено, що за п’ять років на це велике деревце витратили всього-на-всього 56 г речовини землі.

...Відкриття здивувало та одночасно і спантеличило європейців. Експерименти повторювали безліч разів, але результат був один і той же, та й говорив сам за себе... Виявилось, що 99,93 % врожаю рослинної маси отримується за рахунок води, повітря та сонця!

...І знову постає питання – навіщо така кількість мінеральних та хімічних добрив використовуються на наших полях? А громіздка, важковагова, енергоємна, енерговитратна та непотрібна сільськогосподарська техніка? Відповідь на це питання відома. Бізнес не рахується із інтересами споживачів його продукції. Корпоративні інтереси стоять на першому плані... А як тоді бути із здоров'ям людей – найголовнішим багатством країни?... Хто думає сьогодні про здоров'я людей? Як ці думки застосовуються на практиці? Ким та де?... Кількістю аптек та поширенням погостів? В нашому мегаполісі чи в інших є хоч один магазин, де продаються екологічно чисті продукти, вода? Чи про це нам міркувати рано? А ці питання тісно пов'язані із духовністю та національною безпекою, здоров'ям нації та тривалістю життя в Україні, економікою країни та її екологією, демографією та спадом народжуваності дітей та багатьох інших питань.

...Можуть поставити питання про винос поживних речовин. Так, він був, є і залишається... І нам потрібно це враховувати із поправкою на реальну потребу рослин тих сівозмін, що прийняті в господарствах. Позакоренева підгодівля рослин діє відразу, що дозволяє управляти їх ростом. Вона є економічною і ефективною, а тому повинна бути механізованою. Кажучи узагальнено, ґрунти потрібно удобрювати. Чим? Нам потрібні хімічні харчові добавки для рослин та їх годувальників – “живої речовини” ґрунту – біоті. І все це відповідно до головного “секрету” врожайності. Він простий настільки, що кожний, почувши одного разу, назавжди стає прибічником органічного землеробства. Ось він.

...Життя на землі створено в двох формах – рослинній та тваринній. Тварини поїдають рослини, а рослини споживають тварин. Звичайно, після їх смерті. Найбільша кількість тварин, живих організмів живе в ґрунті. Це бактерії, черви та інша “жива речовина” (за Вернадським). Ось що писав В.В. Докучаєв: “Спробуйте вирізати з цілинного древнього степу кубик ґрунту. Побачите в ньому більше коренів, трав, ходів жучків, личинок, ніж землі. Все це свердлить, точить, рие ґрунт і виходить незрівнянна ні з чим губка”. Однак найбільше в ґрунті бактерій. На доброму чорноземі кількість бактерій становить до десятка тонн на гектар. Але життя бактерій коротке. В середньому живуть вони до 20 хвилин. І після свого короткого життя, вони стають харчуванням для рослин, постійно забезпечують рослини необхідною кількістю мінералів та мікроелементів в збалансованому вигляді. При цьому харчування рослин іде не за допомогою рота, щелеп, зубів, шлунка. Вони засвоюють соляні розчини тварин, що розкладаються. А це – гноївка, перегній, гумус. Як бачимо, “хімізм” харчування залишається,

але на якісно високому рівні, забезпеченому формуванням тварин. І все це Мати-Природа забезпечує безкоштовно! Тільки не нанести шкоди. Ось і весь “секрет”! При розвитку галузі тваринництва ми повинні зрозуміти і знати, що годувати потрібно не тварин, а мікрофлору шлунково-кишкового тракту! А в рослинництві ми повинні годувати не рослини, а біоту ґрунту! Біота (від грецького – життя) – це історично сформована сукупність живих організмів, об’єднаних спільною областю поширення. Чим більше буде бактерій в ґрунті – тим вагомішим отримаємо врожай. Внесенням в ґрунт “хімії” ми отруюємо своїх годувальників, живу субстанцію ґрунту та знижуємо так нам потрібну врожайність. Не потрібно завозити на поля мінеральні добрива. Не потрібно займатись оранкою. Із перевертанням пласту орної землі вбиваються анаеробні бактерії, для яких повітря згубне. Одночасно приорюються аеробні бактерії, що дихають повітрям. Що тут не зрозуміло? Наше завдання – не “удобрювати” землю, а розмножувати в ній біоту, бактеріальну масу. В потрібній час відгодовувати бактерій, як тварин. Бажано створити нову підгалузь-бактерієводство, чи мікробоводство. Ефективність мікробіології-давно відома істина. Але в застосуванні до землеробства корисно пам’ятати, що в розкладеній до хімічних елементів масі бактерій міститься вся гама “хімії” в ідеально збалансованому вигляді сформованого білку бактерій. Виходить, що біота ґрунтів відіграє роль посередника між людиною і рослинами, своєрідним регулятором по дозуванню для нас поживних речовин. А це означає, що чим більше буде бактерій в ґрунті, тим надійніше ми, люди, захистимось від небезпечної “хімії”. Подальший розвиток землеробства, підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур, більш інтенсивне використання кожного гектару землі, вирощування екологічно чистої продукції потребує внесення органічних добрив. Їх значення визначається позитивною комплексною дією на всі фактори плодючості ґрунту – агрохімічні, агрофізичні та біологічні. Органічні добрива – потужний засіб відтворення гумусу ґрунтів, що обробляються, енергетичний матеріал для мікроорганізмів, суттєве джерело елементів харчування для біоти та засіб регулювання усіх цінних якостей землі. Вони поліпшують водно - фізичні властивості ґрунтів, пригнічують патогенну мікрофлору.

...Основним органічним місцевим добривом є гній, який має всі елементи харчування. Але суттєве зменшення за останні роки чисельності поголів’я сільськогосподарських тварин та птиці не дасть можливості забезпечити потребу ґрунтів у необхідній кількості органічних добрив. Із цього випливає висновок про необхідність створення препаратів нового покоління, які враховували б потребу біоти ґрунтів. А це – промислове виробництво органічних, комплексних органо-мінеральних біоактивних добрив на основі гуматів для потреб рослинництва. Вітчизняна наука має такі напрацювання. Є і можливості. Такі комплексні, збалансовані органо-мінеральні біоактивні добрива підвищують плодючість ґрунтів та

врожайність сільськогосподарських культур, дозволяють раціонально використовувати органічні компоненти. Наша екологічна ситуація потребує значного поліпшення. Оскільки хімія не знає відходів, то всі міські смітники та стихійні звалища стають практично безкоштовною сировиною. А в зв'язку із тим, що на екологію передбачені бюджетні кошти, то вони і можуть стати додатковим вливанням в галузь. В Україні створена принципово нова наукова система мінімального втручання людини в природні ґрунтові структури, яка сприяє біологічним процесам у верхніх шарах ґрунту, захищає і оберігає плідючі українські чорноземи від переродження, вимивання паводками і зливами, від виснаження. Ця система дозволяє накопичувати в шарі, який обробляється, гумус (основу родючості), кількість якого за останні десятиліття дуже зменшилась. Виснаження ґрунтів – тривожне явище. Для збільшення кількості гумусу в ґрунті всього на 1 % потрібно 200 років. В цілому по країні за останнє століття уже втратили 0,5 відсотка цього стимулятора родючості. Багато країн світу прийшли до ведення біологічного землеробства. Біологічне землеробство широко застосовується в Канаді, США, у країнах Європейського Союзу, де лідирують Швеція, Данія, Швейцарія. У високорозвинутих країнах основний акцент робиться на збільшення обсягів виробництва екологічно чистих, дієтичних продуктів харчування рослинного та тваринного походження. Там діють державні програми, проводяться виставки екологічно чистої продукції, пропагується спеціальна техніка, біологічні системи боротьби зі шкідниками...В Європі дуже захімічені поля. Для їх оздоровлення потрібно багато років. Наші поля не отримували стільки мінеральних добрив через нашу бідність. Українська земля придатна для біологічного землеробства [8, 12].

Фермери багатьох країн відкрили для себе ще одну невідому для своїх народів сторону органічної системи землеробства – її економічну раціональність. Витрати палива, за звичайною, усіма признаною технологією оранки ґрунту, на гектар площі складають від 100 – до 120 літрів дизельного палива, тоді як при веденні органічного землеробства – до 20 літрів. Такі приклади в нашій країні є. Це господарства АТЗТ “Агро–Союз”, ПП “Агроекологія” (Дніпропетровська, Полтавська області) та інші. Ми повинні не тільки про це знати, але й швидко навчатися цим прийомам ведення землеробства. Ціни на паливо не стоять на місці, і нас не чекають. В Україні вони вже такі ж, як і в Європейському Співтоваристві [8].

Факт – це аргумент істини, який показує помилки в управлінні сільським господарством, або навмисне їх перекручування. Це стосується у забезпеченні села паливо-мастильними матеріалами, сільськогосподарською технікою та витратами на енергоносії. Ціни на них постійно зростають. Вчитись управляти цими процесами в ринкових умовах нам дуже необхідно...

Допомога селу потрібна і у формі просвіти. “Знання – сила” – загальновідомий вислів. І потрібно надати ці знання, якщо країна та уряд бажають мати міцне та надійне сільське господарство. Для цього буде потрібна література з органічної системи ведення землеробства. Черговою формою допомоги селу, без державних витрат, може бути безвідсоткове кредитування малого та середнього сільськогосподарського підприємництва. На селі це підприємництво, в силу наших певних особливостей, кліматичних умов та життєвих родинно-сусідських відносин, завжди носило общинний, спільний характер. Це дозволить вирівняти диспропорції, що склались в країні. Найбагатша частина населення має общинні форми підприємництва та бізнесу у вигляді акціонерних товариств, концернів, холдингів і т.п., а бідна більшість народу, особливо сільського населення, залишається роз’єднаною. В неї немає перспектив на виживання. А звідси – неперестигність професій на селі, апатія, пияцтво, масова міграція молоді із села та багато іншого. Безвідсоткові кредити повернуть на село господаря, сучасного організатора виробничих процесів та колективної організації праці із общинним улаштуванням життя.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Сільському господарству для його відродження потрібна загальна народна допомога у всіх видах ідеологічної концептуальної освіти, навчання та організаційної роботи. Зросте економіка села – відродиться Україна!

2. З метою оцінки стану продовольчої безпеки використовується така система показників: 1) у сфері споживання: - рівень економічної доступності основних харчових продуктів; рівень фізичної доступності основних харчових продуктів; рівень розміщення ресурсів домашніх господарств за групами населення; рівень споживання основних видів продовольства із розрахунку на душу населення, у тому числі за рахунок вітчизняного виробництва; рівень споживання харчових продуктів за окремими групами населення; частка населення, для якого споживання основних харчових продуктів нижче раціональних норм; обсяги адресної допомоги населенню; питома вага імпортованих і вітчизняних харчових продуктів, які виявлені і не відповідають вимогам технічних регламентів та іншим положенням законодавства України; добова калорійність харчування людини; кількість білків, вітамінів, жирів, вуглеводів, макро- і мікроелементів, які споживає людина на добу; продовольча інфляція. 2) у сфері виробництва та національної конкурентоздатності: обсяги виробництва сільськогосподарської та рибної продукції, сировини і продовольства із розрахунку на душу населення; питома вага продовольчої продукції вітчизняного виробництва у загальному обсязі товарних ресурсів внутрішнього ринку відповідних продуктів; рівень підтримки виробників сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства в гривнях на гривню реалізованої продукції; продуктивність земельних та інших

природних ресурсів, що використовуються у сільському господарстві; стан родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення. 3) у сфері організації і управління: обсяги державних резервів основних видів сільськогосподарської та рибної продукції, сировини та продовольства у відповідно до встановлених чинних нормативними актів; поточний рівень запасів сільськогосподарської та рибної продукції, сировини і продовольства; частка імпорту сільськогосподарської та рибної продукції, сировини і продовольства [8].

3. Для оцінки ступеня досягнення забезпечення продовольчої безпеки використовується наступний критерій, як питома вага вітчизняної сільськогосподарської та рибної продукції, сировини і продовольства в загальному обсязі товарних ресурсів внутрішнього ринку (в процентах): за зерном не менше – 95 %; за цукром не менше – 80 %; за рослинними оліями не менше – 80%; за м'ясом і м'ясопродуктами (у перерахунку на м'ясо) не менше – 85 %; за молоком та молокопродуктами (у перерахунку на молоко) не менше – 90 %; за рибою та рибопродуктами не менше – 80 %; за картоплею не менше – 95%; за сіллю харчовою не менше – 85 %. Порядок встановлення кількісних та якісних ознак критеріїв для інших показників оцінки стану продовольчої безпеки визначається Урядом України.

Література

1. Закон України “Про безпечність та якість харчових продуктів” від 8 вересня 2005 року № 2863-IV.

2. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” від 14.06.2006 № 143-V // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 187. – С. 13-14.

3. Гаврилюк М.М. Агропромислового виробництва – інноваційний шлях розвитку / Гаврилюк М.М. // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 19-22.

4. Зубець М.В. Наукові основи розвитку агропромислового виробництва на інноваційних засадах (теорія, методологія, практика) / М.В. Зубець, С.О. Тивончук. – К.: Аграрна наука, 2006. – 480 с.

5. Володін С. А. Інноваційна модель функціонування та розвитку аграрної науки у ринкових умовах / С.А. Володін. – К: Дія, 2006. – 260 с.

6. Музика П.М. Інноваційне підприємство в аграрному виробництві України : [монографія] / П.М. Музика. – Львів: ПП. "Кварт", 2005. – 306 с.

7. Саблук П.Т. Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її звання в умовах освоєння ринкової системи господарювання / П.Т.Саблук // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 4-11.

8. Погляд на продовольчу безпеку України / Гуменний В.Д., Кириченко С.Г., Шаловило С.Г., Музика П.М. // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З.Гжицького – Львів, 2012. – Т.13, № 4 (50). – Ч.5. – С.149-170. (Серія “Економічні науки”)

9. Поддержка развития доклада страны при подготовке первого доклада по Состоянию мировых генетических ресурсов животных. Учебный пакет SoW – AnGR FAO, 2001. – С. 192.

10. Концепція наукового обґрунтування напрямків гармонізації нормативної бази в аграрному секторі України до системи зв'язків з Європейськими регламентами та вимогами світових організацій (FAO, ICAR, Interbull, RASFF, НАССР, ISO).

11. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» № 389/2012.

12. Козир В. С. Деякі питання продовольчої безпеки / Козир В. С., Гуменний В. Д., Ткалич В. В. // Матер. міжн. наук.-практ. конф. XVIII (XXIX) «Кроки науки назустріч виробництву». ІТЦР УААН., Дніпропетровськ, 2006. – С. 12-15.

13. Положение дел в области продовольствия и сельского хозяйства. / Продовольственная и сельскохозяйственная организация объединённых наций. – Рим, 2009. – 187 с.

14. Тринько Р. І. Продовольча безпека: аналітична діагностика : [монографія] / Р.І.Тринько. – Львів, 2010. – 167 с.

Summary

Muzyka P.¹, Kurlyak M.²

*¹Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

²Lviv State University of Internal Affairs

In the article main tendencies of food security providing strategy in the context of European integration are revealed.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.